

stedet henvises til f.eks. Henning Skovgaard i UfR 1986 B.353. Se også Bent Iversen m.fl., *Panteret*, 5. udgave, 2015, s. 461 ff., og Torsten Iversen, *Obligationsret*, 2. del, 5. udgave, 2019, s. 107 ff.

Det har ikke været prøvet i retspraksis, hvorledes tilbageholdsretten forholder sig til pligten efter RL § 18, stk. 2, for den fratrædende revisor til at give den tiltrædende revisor »adgang til alle relevante oplysninger om den virksomhed, som revisors erklæring vedrører«. Hvis ikke formålet med denne pligt kan opfyldes på anden måde end ved udlevering af papirer, der ellers ville være tilbageholdsret i, må tilbageholdsretten vige for pligten efter § 18, jf. det foran anførte om hindring af klientens lovpålagte pligter. I Revisornævnskendelse af 30. november 2011 (sag nr. 3/2011) var der bl.a. klaget over, at »klager forgæves har forsøgt at formå indklagede til at udlevere arbejds-papirer eller relevante lagerlister til den nye revisor, ligesom det ikke har været muligt at formå indklagede til at deltage i et møde, hvorunder det kunne afklares, hvilke revisionsmæssige foranstaltninger, indklagede havde foretaget i forbindelse med revisionen af årsrapporten for 2008 for det klagende selskab«. Nævnet havde dog ikke lejlighed til at tage stilling til konflikten mellem tilbageholdsret og oplysningspligt, idet den indklagede revisor blev frifundet (også) for dette klagepunkt med den begrundelse, at den nye revisor allerede på tidspunktet for fremsættelse af anmodningen havde revideret klientens regnskab og forsynet dette med sin påtegning.

3. Ansvarsformerne og deres indbyrdes sammenhæng

3.1. Den overordnede sammenhæng

Som udgangspunkt er det nødvendigt, at man holder de tre forskellige former for ansvarspåleggelse, der behandles i denne bog, adskilt fra hinanden.

Strafansvaret forudsætter, at der er overtrådt et specifikt beskrevet gerningsindhold, som er fastsat i eller i henhold til en lov. Overtrædelsen skal være sket med den fornødne tilregnelser, for at der kan straffes.

Erstatningsansvaret forudsætter, at der er handlet culpøst, og at der er lidt et tab. Som det vil fremgå af kapitel 4, er vurderingen af, om erstatningsansvar skal pålægges, i vidt omfang frigjort fra lovgiver. Vurderingen af, om der er handlet culpøst, er konkret og i et vist omfang skønsmæssig. Kravet om culpa dækker såvel den objektive vurdering af handlingen eller undladelsen som den subjektive vurdering af den handlende.

Disciplinæransvaret forudsætter ganske vist, at der findes en særlig lovhjemmel, men den »gerningsbeskrivelse«, der er givet, for at disciplinært ansvar kan komme på tale, er ofte så løs, at der reelt er tale om en sanktion baseret på et skøn (»tilsidesættelse af de pligter, stillingen medfører«/»tilsidesættelse af god revisorskik«).

Man skal også gøre sig klart, at de forskellige ansvarsformer pålægges ved forskellige instanser under iagttagelse af forskellige procedureregler. Straf pålægges ved domstolene efter de særlige regler, der findes i retsplejeloven om behandlingen af straffesager. Erstatning pålægges ligeledes ved domstolene, men efter de regler, der gælder for såkaldte borgerlige eller civile sager. Disciplinærstraf kan ikke pålægges (om end i et vist – begrænset – omfang efterprøves) af domstolene, men kun af et nævn.

Erstatningsansvaret er endelig specielt i forhold til de to andre ansvarsformer, idet det her er den direkte skadelidte og kun denne, der kan sørge for, at »gerningsmanden« pålægges erstatningsansvar. Grunden hertil er primært, at erstatningsansvarets væsentligste funktion er at genoprette en økonomisk skade hos den skadelidte. Mener den skadelidte ikke, at det er umagen værd at søge sit krav inddrevet hos gerningsmanden, er samfundet ligeglad med, hvem der i sidste ende bærer det økonomiske tab.

Strafansvaret derimod gennemføres som altovervejende hovedregel af det offentlige, der ved politi og anklagemyndighed rejser sigtelse og tiltale mod gerningsmanden. Baggrunden for dette er, at den krænkelse, der har fundet sted, har været så grov (eller af en sådan speciel karakter), at det er i samfundets interesse, uafhængig af offerets, at ansvaret skal pålægges.

Gennemførelsen af disciplinæransvaret er i dag en blanding af privat og offentlig forfølgning. Inden for revisorverdenen kan såvel enkeltpersoner, der opfylder betingelsen om retlig interesse, som FSR - danske revisorer og det offentlige indbringe sager for Revisornævnet.

Der eksisterer imidlertid også en række sammenhænge mellem disse tre ansvarsformer. På det overordnede niveau har de således det fælles formål at forhindre uønsket adfærd. Reglernes fremmeste funktion er at sikre, at de aldrig anvendes – fordi der aldrig er behov herfor. Denne funktion – den præventive – er den primære, for så vidt angår strafansvaret og disciplinæransvaret. Erstatningsansvaret har som nævnt det yderligere formål, der i sig selv er nok til at legitimere dets eksistens, at genoprette økonomiske skævheder. At der i disciplinæransvaret og i særdeleshed i strafansvaret også ligger et »gengældende« element (eller udtrykt mere firkantet: et element af hævn), er indlysende og bør ikke negligeres.

3. Ansvarsformerne og deres indbyrdes sammenhæng

Et diskussionsemne, der ikke skal tages op her, er, i hvilket omfang erstatningsrettens præventive funktion er blevet formindsket som følge af de muligheder, man har for at forsikre sig imod et eventuelt erstatningsansvar. Om erstatningsansvarets formål kan endvidere henvises til Lars Bo Langsted, Rådgivning I, 2004, s. 101 ff., samt Bo von Eyben og Helle Isager, Lærebog i erstatningsret, 9. udgave, 2019, s. 48 ff.

Hvis det lægges til grund, at alle tre ansvarsformer i større eller mindre grad har det samme formål, opstår spørgsmålet, hvornår man bør anvende de forskellige former for ansvar.

Det traditionelle (og i dag alt for firkantede) udgangspunkt er, at strafansvaret først skal træde i kraft, når der er tale om særdeles grove forhold. Erstatningsansvaret skal nok træde i kraft før strafansvaret – fordi der naturligvis kan være et behov for økonomisk udjævning også ved mindre grove forhold – men omfatter også de meget grove forhold (såfremt der vel at mærke måtte være lidt et økonomisk tab). Disciplinæransvaret kan træde i kraft ved ganske små afvigelser fra en ønsket norm. Det udviste forhold behøver således ikke at være særligt groft, for at man kan pådrage sig et disciplinært ansvar. Der behøver i lighed med strafansvaret heller ikke at være indtrådt noget økonomisk tab for nogen. Men disciplinæransvaret omfatter naturligvis også de meget grove forhold. Sagt på en anden – og ligeså firkantet – måde udgør området for erstatningsansvaret »grovhedsmæssigt« en ægte delmængde af området for disciplinæransvaret, og strafansvaret udgør en ægte delmængde af erstatningsansvaret. Der er her set helt bort fra erstatningsansvarets yderligere krav om økonomisk tab hos en anden.

At det forholder sig således, bekræftes af, at sanktionerne eller byrden af det ansvar, der pålægges, ud fra en teoretisk synsvinkel er mest følelig inden for strafferetten (frihedsstraf/frakendelse af retten til at fungere inden for sit erhverv), lidt mindre følelig inden for erstatningsretten (alene økonomiske sanktioner) og endnu mindre følelig inden for disciplinærområdet (maksimerede bøder/fratagelse af retten til at fungere med nogle af sine tidligere rettigheder).

Vanskelighederne ved at fastholde denne grovhedsgradering er imidlertid store og indlysende. Det kan for nogle føles mere byrdefuldt at skulle udrede 1 million kr. i erstatning end at blive idømt 40 dages fængsel. Det er – objektivt set – mere føleligt at skulle betale 100.000 kr. i erstatning end en bøde på 10.000 kr. Det er betydeligt værre at blive frataget sin beskikkelse som revisor af Revisornævnet end at skulle betale end bøde på 50.000 kr. og så videre.

Endelig har man traditionelt opfattet forbrydelser og forseelser således, at en handling, der begås forsætligt, er værre og mere strafværdig

end en handling, der blot begås af uagtsomhed. Realiteten er dog den, at størsteparten af de strafbelagte bestemmelser – i lighed med erstatningsansvaret – alene forudsætter uagtsomhed hos gerningspersonen. Den større strafværdighed ved forsætlige overtrædelser kommer så typisk til udtryk i strafammerne og i den konkrete strafudmåling.

Den subjektive rekvisit adskiller sig ikke afgørende ved de tre ansvarsformer, der, som det vil blive påvist i det følgende, alle blot forudsætter »uagtsomhed« som den normale subjektive betingelse for ansvaret.

3.2. Uagtsomhed, culpa og god skik

Da det som nævnt er en nødvendig betingelse, at der i det mindste er handlet uagtsomt, for at der kan pålægges en af de tre ansvarsformer (medmindre strafansvaret enten måtte være begrænset til det forsætlige/groft uagtsomme eller udvidet til at omfatte ansvar også for det hændelige), opstår det spørgsmål, om det er det samme uagtsomhedsbegreb, der anvendes som betingelse. Det skal fremhæves, at den sprogbug, der er anlagt i det følgende, og som er antydnet allerede i overskriften til dette underafsnit, er valgt af pædagogiske årsager. Det latinske ord for uagtsomhed er culpa, og det latinske ord for forsæt er dolus. Inden for strafferetten anvendes som altovervejende hovedregel ordene uagtsomhed og forsæt. Inden for erstatningsretten anvendes ordet culpa imidlertid som dækkende både den uagtsomme og den forsætlige handling. Denne sproglige »udglidning« og polarisering er nu så udtalt, at pædagogiske grunde taler for at forbeholde ordet »uagtsomhed« for den strafferetlige beskrivelse og ordet »culpa« for den erstatningsretlige. Når den subjektive side af disciplinæransvaret beskrives, anvendes ordet »uagtsomhed« dog også, idet disciplinæransvaret som et offentligt fænomen ligger tæt op ad strafansvaret.

3.2.1. Strafferetlig uagtsomhed og culpa

Inden for erstatningsretten forklarer man kravet til den subjektive side af culpapreglen således, at der skal foreligge forsæt eller uagtsomhed. Man opererer med en »bonus pater«-betragtning om, hvorledes en god og fornuftig familiefader (i denne relation: en god og fornuftig revisor) ville have handlet i den tilsvarende situation. Der opstilles således et tænkt handlemønster, der holdes op over for det faktiske handlemønster. I nyere erstatningsretlig teori påpeges endog en tendens til at »objektivere« culpabedømmelsen. (Se nærmere om denne objektivisering Lars Bo Langsted, Rådgivning I, 2004, s. 265 ff., og Bo von Eyben og Helle Isager, Lærebog i erstatningsret, 9. udgave, 2017, s. 93 ff.).